

EUROPEAN CENTRE
FOR
MINORITY ISSUES

ECMI REPORTS

Tyske tilflyttere i Nordslesvig

Johann C. Hörkner

ECMI REPORT #71 | JANUARY 2024

The ECMI provide insights and contribute to the dialogue on minority and majority relations within Europe and beyond, under the umbrella of the ECMI's mission to foster peace and understanding through research, dialogue, and actionable insights. The findings, interpretations, and conclusions expressed herein are those of the authors and do not necessarily represent the views of ECMI or its founders.

The ECMI, a non-partisan, independent institution founded in 1996 and located in Flensburg, Germany, is dedicated to advancing interdisciplinary research on minority-majority relations from a European perspective. It aims to improve interethnic relations, especially in areas of Europe affected by ethnopolitical tension and conflict, through the promotion of human diversity and cultural pluralism. The ECMI engages in practice and policy-oriented research, provides documentation, and offers advisory services to enhance the understanding of minority rights and issues among stakeholders, thereby working towards a peaceful, diverse, and inclusive Europe.

ECMI REPORT #71 | JANUARY 2024

JOHANN C. HÖRKNER

<https://doi.org/10.53779/WPFH5477>

INDHOLD

1. INDLEDNING	5
2. SITUATIONSANALYSE – TYSKE TILFLYTTERE I SYDDANMARK	6
2.1 MIGRATIONS- OG EMIGRATIONSSTATISTIKKER FOR TYSKE UDVANDRERE I DANMARK	7
2.2 TILFLYTNINGSTENDENSENS BETYDNING FOR DET TYSKE MINDRETALS SKOLER.....	11
3. FORSKNINGSDESIGN	13
4. RESULTATER.....	15
4.1 UFORMELT INTEGRATIONSNETVÆRK.....	16
4.2 FORMIDLING AF MINDRETALSIDENTITET	19
4.3 FORHOLDET TIL TYSKLAND.....	22
4.4 MINDRETAL SOM EN FAKTOR FOR TYSKE TILFLYTTERE	25
5. KONKLUSION	26
6. HANDLINGSANBEFALINGER	27
BIBLIOGRAPHIE	30
BILAG	32

DEUTSCHE ZUGEZOGENE IN NORDSCHLESWIG

Since 2020, there has been an increased influx of German citizens to Denmark, particularly in the region of Southern Denmark and North Schleswig. This influx from Germany has a direct impact on the autochthonous German minority living in the south of Denmark. The minority schools of the German community in particular have experienced a huge increase in new pupils since 2020. It is therefore obvious that these migration movements will have direct and indirect effects on the minority community of German North Silesians. To this end, the European Centre for Minority Issues conducted a series of surveys among German immigrants and members of the German minority in North Schleswig between October 2023 and January 2024. The study examined the effects and reasons for the German influx and identified four results that are analysed in more detail in the text. These are: The German minority in North Schleswig is an "informal network of integration" for German immigrants. The German minority currently faces the challenge of passing on the "communication of minority identity" to German newcomers. Factors such as conveying the minority culture, the relationship to the Kin-State among German newcomers and the fundamental differences between German and Danish culture play a decisive role here. The "relationship to Germany" is a decisive factor for German newcomers in their motivation to emigrate and represents a communication challenge for the German minority in view of their identity-related self-perception in relation to Germany. Furthermore, the German minority is a regional "location factor" for the influx of German citizens, which is a decisive factor in the decision to emigrate to the North Schleswig region.

The research results of the study discussed in this report are intended to provide new insights into how the German minority could change in the process of integrating new members in the future, building on the existing research literature.

Forfatter: Johann Hörkner

Metodisk samarbejde: Ruth Kircher

Fagligt samarbejde: Martin Klatt

1. INDLEDNING

Den tysk-danske mindretalsmodel kan betragtes som et forbilledligt eksempel på overvindelse af historiske fjendskaber mellem nationale befolkningsgrupper i grænseregioner. Etableringen af det integrative mindretalsregime i det tysk-danske grænseområde, som er opstået gennem årtiers grænseoverskridende samarbejde mellem mindretalspolitiske aktører, har ikke uden grund været opført i UNESCOs register over gode praksiseksempler inden for immateriel kulturarv af den tyske UNESCO-kommission siden 2018.¹ Som følge heraf er der blevet etableret et omfattende netværk af mindretalsinstitutioner etableret sig i regionen, hvoraf mange i høj grad beskæftiger sig med teknikaliteterne i denne politiske ordning og ønsker at sikre dens bevarelse og fortsatte eksistens på lang sigt. Spørgsmål, der løbende dukker op hos de lokale mindretal og deres tilknyttede institutioner, beskæftiger sig primært med egen identitet, kultur samt selv- og fremmedopfattelse gennem flertalssamfundene. At disse kategorier ikke er statiske aspekter, men derimod er underlagt en kontinuerlig forandringsproces, viser resultaterne af det dynamiske forskningsmiljø, der er etableret i det tysk-danske grænseland. Således har mindretallene været et fast observationsobjekt for de lokale uddannelses- og forskningsinstitutioner i årtier. Resultaterne af disse bestræbelser bliver synlige, når man betragter den blomstrende forskningslitteratur, der blandt andet kan findes på Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig. Der er enighed i forskningen om, at forholdet mellem mindretal og flertal konstant har forbedret sig siden vedtagelsen af Bonn-Københavns mindretalserklæringer i 1955, og selv nyere kriser som ressourcekonflikten om finansieringen af de danske mindretalsskoler i Slesvig-Holsten i 2010-11 har ikke truet den gode sameksistens gennem konstruktivt samarbejde mellem alle aktører.

Ikke desto mindre er det vigtigt, at udefrakommende ændringer, som påvirker det fine samspil mellem disse mindretal, undersøges i rette tid, så der fortsat kan drages konklusioner om, hvordan mindretallene vil udvikle sig i fremtiden.

Emnet for denne rapport er en sådan udefrakommende ændring, der har fundet sted i det dansk-tyske grænseområde i de seneste år. Siden 2020 har der været en øget tilstrømning af tyske statsborgere til Danmark, især i regionerne Syddanmark og Nordslesvig.

Det Europæiske Center for Mindretalsanliggender (ECMI) i Flensborg har foretaget en undersøgelse af konsekvenserne af denne situation for det autoktone tyske mindretal i regionen.

¹<https://www.unesco.de/kultur-und-natur/immaterielles-kulturerbe/immaterielles-kulturerbe-deutschland/minderheiten> (udført den 12.01.2024)

Forskningsresultaterne fra ECMI's undersøgelse af tilflyttere vil, i forlængelse af den eksisterende forskningslitteratur, præsentere nye indsigter i, hvordan det tyske mindretal kan ændre sig i integrationen af nye medlemmer i fremtiden. Undersøgelsen er nødvendig, da de danske kommuner i grænseregionen aktivt forsøger at tiltrække tyske tilflyttere til det tyske mindretals børnehaver og skoler.² Generelt skal resultaterne af undersøgelseerne blandt tyske tilflyttere præsenteres og diskuteres i denne rapport. Formålet er at give mindretalspolitiske aktører på begge sider af den dansk-tyske grænse konkrete oplysninger om, hvordan den nuværende observerede proces påvirker det tyske mindretal, og hvilke politiske bestræbelser der fremadrettet kan være hensigtsmæssige for at fortsætte med at fremme den konstruktive mindretalsmodel i grænseområdet.

2. SITUATIONSANALYSE – TYSKE TILFLYTTERE I SYDDANMARK

Ved beskrivelsen af tilstrømningen af tyske statsborgere til Danmark er det passende at nævne, at der har været en betydelig indvandring fra Tyskland til grænseregionerne i Syddanmark i årevis. Nedenfor præsenteres migrationsstatistikkerne for de enkelte regioner og sammenlignes med den samlede migration af tyske statsborgere til Danmark. Det er også relevant at sammenligne tallene for de syddanske regioner med dem for den danske metropolregion omkring København. Især de større danske byer som København, Odense og Aarhus har oplevet betydelig tysk tilstrømning i årevis. Dette kan forklares ved, at de nævnte regioner huser de fleste internationalt aktive virksomheder og institutioner.

Desuden kan en betydelig del af tilstrømningen til disse regioner forklares med studerende, der enten kommer fra det danske mindretal i Slesvig-Holsten eller den tyske flertalsbefolkning og har fundet en studieplads på større danske universiteter.

I de følgende præsentationer sammenlignes migrationsstatistikkerne med emigrationsstatistikkerne for tyske statsborgere til Danmark fra de relevante regioner. Derudover diskuteres udviklingen i antallet af tilmeldinger til de tyske skoler for mindretallet i Nordslesvig. Kun på denne måde kan der opnås et betydningsfuldt billede af, hvordan udvandringens dynamikken i Danmark har udviklet sig i de seneste år, og hvilken indflydelse denne tendens har haft på det tyske mindretal i Nordslesvig. Værdierne, der anvendes til

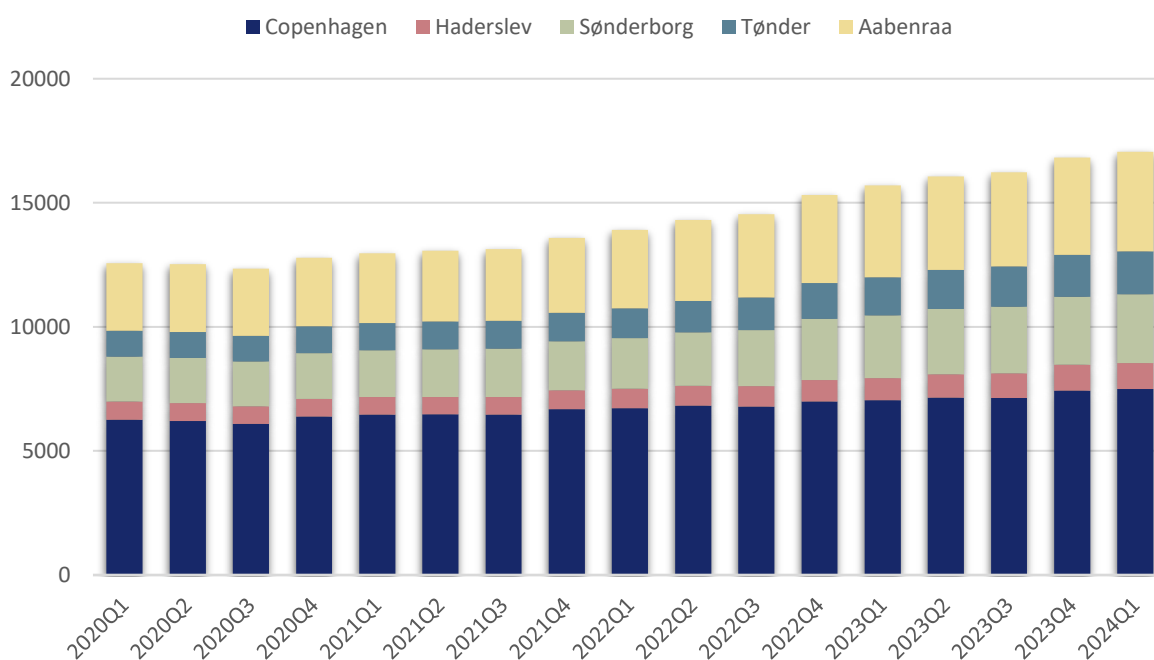
² Som Sønderborg Kommune skriver på deres hjemmeside til tyske tilflyttere: 'Her finder du smukke strande, billige ejendomme, et livligt kulturliv, tyske børnehaver og skoler samt mange jobmuligheder. <https://sonderborg.dk/de/zuzugler/> (udført den 01.02.2024)

præsentationerne af migrations- og befolkningstal, kommer alle fra Danmarks Statistik, som er ansvarlig for registrering og udarbejdelse af demografiske udviklinger.³ Kilden til disse data er det danske befolkningssystem, der især er kendt under navnet det "Centrale Personregister" eller CPR.⁴

2.1 Migrations- og emigrationsstatistikker for tyske udvandrere i Danmark

I alt er der i Danmark i første kvartal af 2024 registreret omkring 41.167 (100 %) personer med Tyskland som hjemland. Heraf udgør Syddanmark alene 15.542 (37,75 %) personer. Andelen i de historisk betegnede Nordslesvig-regioner Haderslev, Sønderborg, Tønder og Aabenraa udgør cirka 9.554 (23,21 %) personer. I denne sammenhæng har Aabenraa med 4.012 personer (9,75 %) den højeste andel af tyskere, efterfulgt af Sønderborg med 2.765 (6,72 %), Tønder med 1.729 (4,2 %) og Haderslev med 1.048 (2,55 %) personer. Til sammenligning har Københavnsregionen 7.497 (18,21%) personer med Tyskland som hjemland som den kommune med flest personer (se figur 1).

Befolkningstal den første dag i kvartalet med tysk oprindelse efter regioner

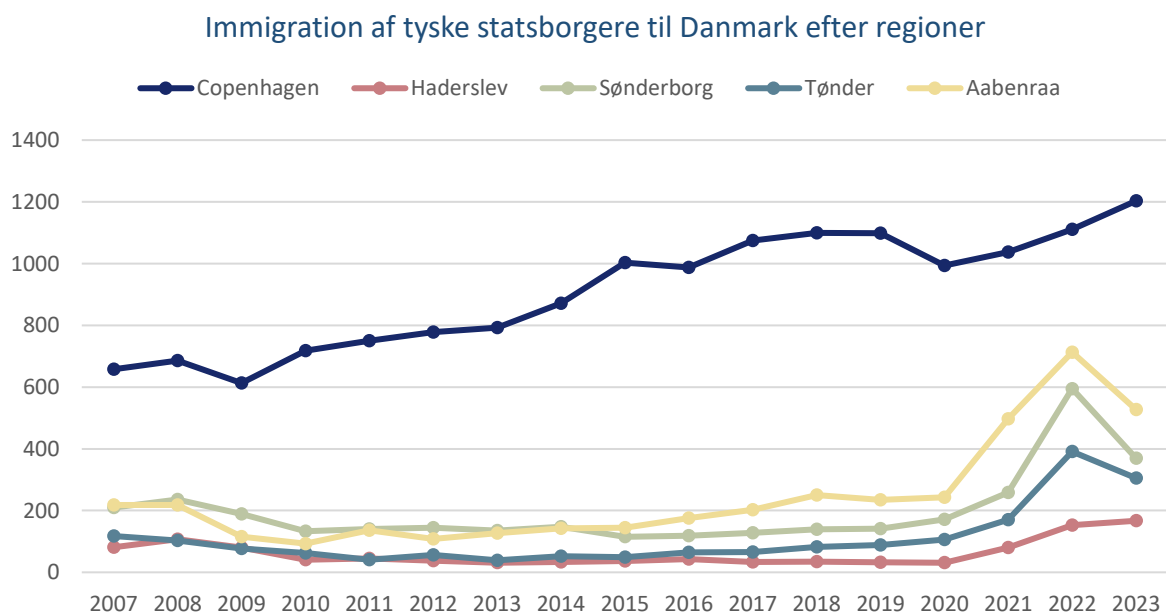

Billede 1

³ <https://www.dst.dk/en/> (udført den 01.02.2024)

⁴ Tallene for befolkning og migration angives i den beskrevne tekst som absolutte tal for de nævnte regioner, med en relativ procentdel i forhold til den samlede værdi for hele Danmark i parentes direkte derefter.

Regionen Nordslesvig har oplevet en bemærkelsesværdig stigning i tysk indvandring siden 2020, hvilket kræver en undersøgelse af virkningerne på det autoktone tyske mindretal, der er etableret i regionen. Ifølge tal fra Danmarks Statistik, har der været en betydelig stigning i indvandringen af tyske statsborgere til Syddanmark siden 2020. I perioden mellem 2020 og 2023 udvandrede i alt 18.448 (100%) tyske statsborgere til Danmark, hvoraf 7.090 (38,35%) personer valgte at bosætte sig i Syddanmark. Mens indvandringen fra Tyskland til Danmark i 2020 med i alt 3.496 personer lå lidt under niveauet fra 2019 med 3.671 personer, kan man fra 2021 se en markant stigning med 4.168 personer. Denne tendens fortsatte i 2022 og nåede sit foreløbige højdepunkt med 5.706 personer. Forskellene i statistikken er endnu tydeligere for Syddanmark og de fire kommuner i Nordslesvig. Således flyttede omkring 1.029 tyske statsborgere til Syddanmark i 2020, hvilket næsten var identisk med antallet fra 2019 på 1.028 personer. Men i 2021 steg dette antal til 1.557 personer, og i 2022 nåede det sit hidtil højeste niveau med 2.570 personer. Selvom der er observeret en foreløbig tendensændring med 1.934 personer i 2023, forbliver tallene dog forholdsvis høje sammenlignet med niveauerne før 2020. Indvandringen af tyske statsborgere til Syddanmark er således næsten tredoblet inden for to år (se figur 2).

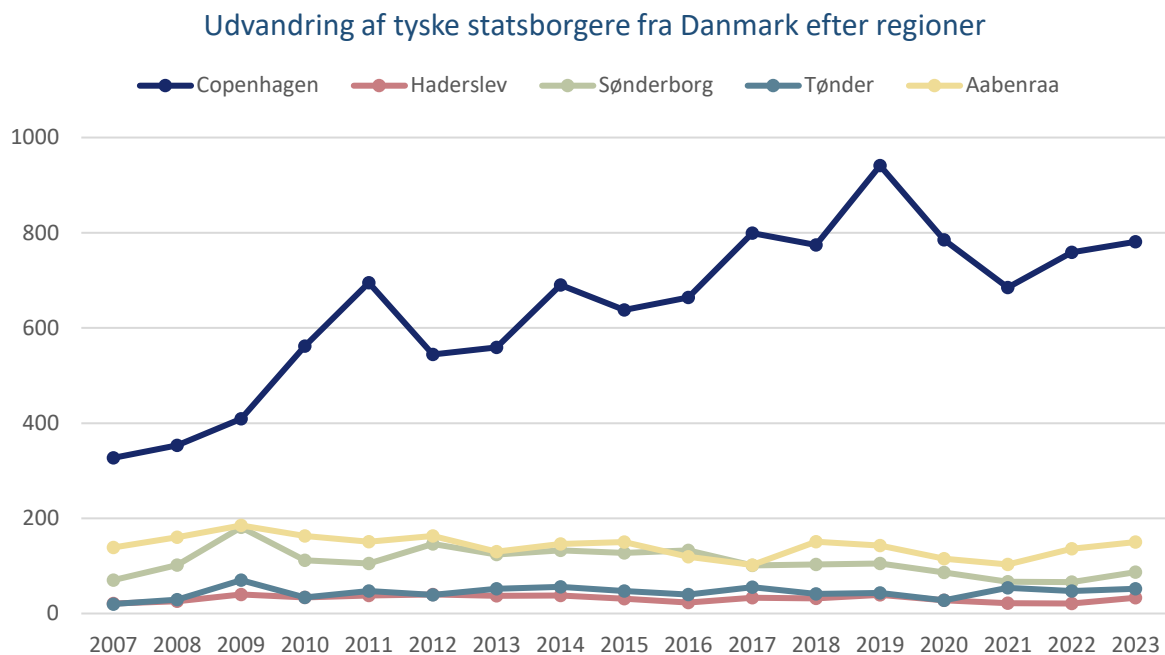

Billede 2

For de fire kommuner i Nordslesvig er ændringerne delvist endnu mere markante. Antallet af tyske indvandrere i kommunerne Aabenraa, Sønderborg, Tønder og Haderslev blev tredoblet fra 2020 til 2022. Mens der har været en foreløbig tendensændring i statistikken siden 2023 i de første tre nævnte Kommuner, fortsatte antallet af tyske tilflyttere til Haderslev med 167 personer også med at stige i 2023.

Den observerbare demografiske tendens understreger de tætte relationer, der hersker mellem de to europæiske medlemsstater, Tyskland og Danmark, i grænseområdet. Grænseimmigrationen og pendlingen mellem arbejdspladser har i årevis været yderst dynamisk mellem de to lande, ikke mindst på grund af de nationale danske og tyske mindretal, der er bosat i regionen på begge sider af grænsen. Dataene, der er blevet offentliggjort af Danmarks Statistik i de seneste år, viser en konstant stigning i antallet af personer med tysk statsborgerskab i Syddanmark, hvilket tyder på en betydelig tilstrømning af tyske statsborgere til Nordslesvig. Dette fænomen er særligt bemærkelsesværdigt, da det afspejler en bredere tendens i indvandringmønstrene i hele regionen.

Når man ser på tidsperspektivet for indvandringen af tyske statsborgere til Syddanmark, viser en omfattende analyse af dataene siden 2020, at indvandreringsraten af tyske statsborgere er fordoblet. I en relativ kort periode på to år er antallet af tyske tilflyttere til Syddanmark pr. år steget fra 1.029 personer i 2020 til 2.570 i 2022. Tallene for 2023 viser en tydelig tendensændring i det samlede antal tyske tilflyttere, men de forbliver stadig på et højt niveau sammenlignet med tallene fra 2020. Kommunerne Aabenraa, Sønderborg, Tønder og Haderslev har vist sig at være hotspots for denne migrationstendens og er numerisk de hurtigst voksende kommuner med tyske statsborgere.

Billede 3

Analyse af tallene på kommunalt niveau giver et detaljeret billede og viser, at Aabenraa mellem 2021 og 2023 har haft den højeste koncentration af tilflyttere med tysk statsborgerskab på cirka 1.737 personer, efterfulgt af kommunerne Sønderborg med 1.223 personer, Tønder med 1.193 personer og Haderslev med 400 personer. Danmarks tiltrækningskraft på tyske udvandrere begrænser sig imidlertid ikke kun til kommunerne i Nordslesvig, da antallet af tyske statsborgere, der vælger Danmark som deres nye bopæl, også er steget proportionalt i hovedstadsområdet. Ændringsraten er dog forblevet relativt konstant i forhold til værdierne fra 2020. Tilbagegangene i 2020 og 2021 kan forklares med coronapandemien, som medførte en række indrejserestriktioner og især blandt studerende, der ikke valgte at tage et eventuelt studieophold i udlandet.

Sammenligningen af migrations- og emigrationsstatistikkerne for tyske statsborgere i undersøgelsesperioden fra 2020 til 2023 viser, at de fleste udvandrede tyskere foreløbigt også er forblevet i kommunerne i Nordslesvig. Mens emigrations- og migrationsstatistikkerne i metropolområderne i Danmark er relativt indbyrdes afhængige, er der i øjeblikket ingen sådan gensidig afhængighed at spore i kommunerne i Nordslesvig. Denne udvikling viser det centrale i de aktuelle udvandringstendenser i det dansk-tyske grænseområde. De personer, der i øjeblikket bosætter sig i regionen, er i mindre grad præget af de allerede nævnte typiske migrationsmotiver såsom studiepladser eller erhvervsliv, men derimod af mere forskelligartede

motivationsgrunde. Nogle af disse motiver vil blive beskrevet i den følgende præsentation af den udførte empiriske undersøgelse.

2.2 Tilflytningstendensens betydning for det tyske mindretals skoler

Et af kendetegnene ved grænseregionen Nordslesvig er de tyske og danske mindretalsskoler, der udgør en integreret del af uddannelsessystemet i grænseregionen. Der er i alt 14 tyske mindretalsskoler i Nordslesvig, herunder det Tyske Gymnasium i Aabenraa samt Den Tyske Efterskole Tinglev (se: DSSV 2022 s. 52 - 54). Disse skoler tilbyder et tosproget uddannelsesmiljø, der omfatter både det danske og det tyske skolepensum. Dette giver eleverne mulighed for at udvikle og fordybe deres kompetencer inden for begge sprog, samtidig med at de bevarer en stærk kulturel tilknytning til det tyske mindretals hjemland (se: Tästensen 2015 s. 13).

Juridisk set opererer skolerne inden for rammerne af den eksisterende danske lovgivning om privatskoler, som giver mindretalsinstitutionerne betydelig handlefrihed til at udforme læseplaner og pædagogiske mål (jf. Kühl 2022 s. 162). Den tyske Skole- og Sprogforening (DSSV) fungerer som paraplyorganisation og økonomisk ansvarlig organisation for mindretallets skoler og børnehaver samt det tyske gymnasium for Nordslesvig. I praksis udgør de tyske skoler imidlertid en særskilt kategori ved på samme tid at blive betragtet som offentlige skoler for mindretallet. Dette sikrer øget offentlig støtte: I modsætning til almindelige privatskoler, der kun modtager 73 procent af per capita-bidragene fra offentlige skoler, modtager de tyske mindretalsskoler det samme beløb som folkeskoler i Danmark. På grund af de højere driftsomkostninger for mindretalsinstitutioner modtager DSSV også støtte fra den slesvig-holstenske regering og den tyske forbundsregering. De lærere, der arbejder på de tyske skoler, er enten underlagt danske overenskomster for undervisere eller er slesvig-holstenske statsansatte, der udsendes til Nordslesvig (jf. samme sted, s. 162).

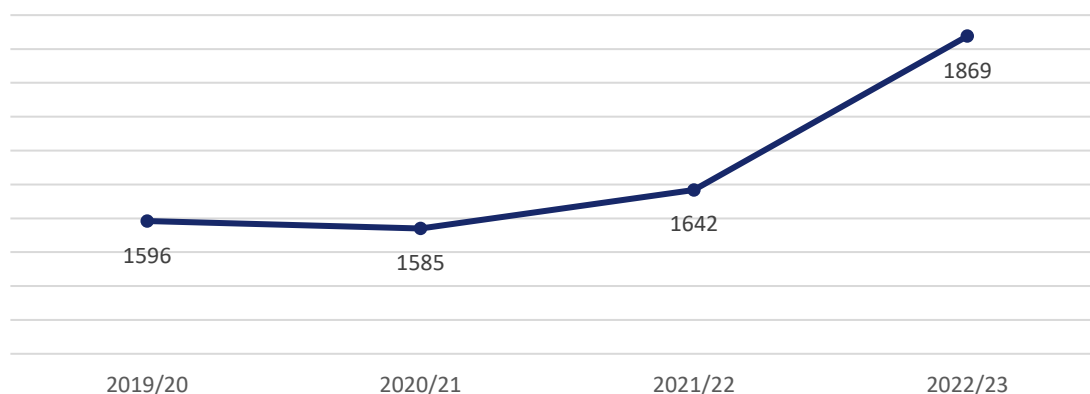
For det tyske mindretal bosat i Nordslesvig er den aktuelle udvikling med de høje indvandringstal for tyske statsborgere et nyt og uventet fænomen, som de i øjeblikket forsøger at håndtere. Især den markante stigning i ansøgninger til de tyske mindretalsskoler i grænseregionen har i de seneste år ført til, at det tyske mindretal har måttet afvise mange ansøgere (se: Liebelt 2023). Ligeledes har DSSV måttet præcisere deres egne regler for

optagelse af børn på de tyske skoler og i tyske børnehaver for at sikre pladser til medlemmer af deres etablerede familier.

"Den store efterspørgsel efter pladser i vores børnehaver, skoler og gymnasium har ført til, at alle områder og lokaliteter har diskuteret og revideret deres optagelseskriterier. Der blev udarbejdet et overordnet dokument om optagelseskriterier for hele DSSV, der fungerer som grundlag for både lokale optagelseskriterier og beskriver overgangene mellem områderne børnehaver - skole - gymnasium. Der blev defineret fælles rammeplaner for overgangene, f.eks. fra børnehave til skole, som nu fungerer som støtte lokalt og styrker samarbejdet." (DSSV 2022 s. 60)

Således oplevede skolerne det tyske mindretals skoler i Danmark en bemærkelsesværdig stigning i elevtallet mellem 2021 og 2022. Mens der i 2021 var i alt 1642 elever indskrevet på skolerne for det tyske mindretal, steg antallet i det følgende år 2022 til i alt 1869 elever. Dette svarer til en stigning på mere end 200 elever på kun ét skoleår.

Elevtal på de tyske skoler i Nordslesvig

Billede 4

Skolerne for det tyske mindretal i Nordslesvig har i årevis været kendetegnet ved en positiv tendens i udviklingen af elevtallet, modsat den demografiske tendens i den samlede region. Dette forklares delvist ved, at deres tosprogede og dobbelt-kulturelle tilbud er blevet meget populært blandt forældre, der tilhører det danske flertalssamfund. Børnehaverne og skolerne er åbne for alle og ikke kun for medlemmer af det tyske mindretal. Mange danske forældre vælger en tysk børnehave til deres børn, fordi fordelene ved tosprogethed i grænseregionen er meget attraktive. Derudover er de tyske skoler i Danmark præget af bikulturalisme med tysk og dansk kultur. For eksempel fejrer det tyske mindretals børnehaver også Lucia-fester, og

dimittenderne fra det tyske gymnasium for Nordslesvig fejrer deres eksamen med de typiske danske traditioner for studenterhuen ⁵(se Kühl 2022 s. 163).

Det tyske mindretals skoler i Nordslesvig er meget populære blandt tyske indvandrere. Det kan derfor antages, at mange tyske indvandreres beslutning om at flytte til Nordslesvig også er påvirket af, at der i regionen findes uddannelsesinstitutioner til deres børn, hvor der tales tysk. Resultaterne af undersøgelserne blandt tyske indvandrere støtter denne hypotese og vil blive præsenteret mere detaljeret i afsnit 4.

3. Forskningsdesign

Nedenfor præsenteres kort de indsamlede data og den anvendte metode, hvorefter resultaterne af undersøgelserne vil blive præsenteret. Til studiet af tilflyttere blev der foretaget kvalitative forskningsinterviews med ca. 21 personer langs den tysk-danske grænse, og hvert interview varede mellem 20 og 40 minutter. Deltagerne blev udvalgt blandt tyske tilflyttere samt frivillige og fuldtidsmedlemmer af det tyske mindretal. Der blev udarbejdet to sæt spørgsmålskataloger til formålet, ét til de tyske tilflyttere og et til medlemmer af mindretallet samt ansatte ved tilknyttede institutioner, der beskæftiger sig med emnet. Spørgsmålskataloget, der blev brugt, blev forud diskuteret med forskningsclusteret for mindretalsspørgsmål i grænseregionen mellem Danmark og Tyskland ved Det Europæiske Center for Mindretalsspørgsmål. Deltagerne blev bedt om at besvare spørgsmål inden for følgende emner:

Tilflyttere:

- Oprindelse, alder, erhverv, fritidsaktiviteter samt familiemæssig situation
- Årsager til udvandringen
- Generelle erfaringer med at være udvandrer, problemer med at bosætte sig i Danmark, håndtering af statslige og kommunale myndigheder i Danmark
- Oplevet fordomme på grund af nationalitet
- Forhåndsviden om regionen og dens oprindelige mindretal
- Personlige erfaringer med kontakt til det tyske mindretal / den danske flertalsbefolkning

⁵ Studenterhue – Regeln und Traditionen. Nordschleswiger 2023: <https://www.nordschleswiger.dk/de/daenemark-gesellschaft/studenterhue-regeln-und-traditionen> (udført den 09.02.2024)

- Medieforbrug
- Sprogkunderskaber
- Selvvurdering inden for det danske samfund
- Selvvurdering/placering inden for det politiske spektrum i Danmark samt Tyskland

Medlemmer af mindretallet:

- Oprindelse, alder, erhverv, arbejdsområde inden for mindretallet
- Opfattelse af indvandringen fra Tyskland
- I hvilket omfang er der kontakt til tyske tilflyttere
- Indtryk/opfattelse af tyske tilflyttere, der kommer som nye medlemmer til mindretallet
- Mindretallets identitet
- Selvvurdering/placering af mindretallet inden for det danske samfund
- Betydningen af at lære det danske sprog for nye medlemmer af mindretallet
- Betydningen af sønderjysk dialekt for mindretallet
- Komplikationer eller udfordringer i omgangen med tyske tilflyttere

Ved udvælgelsen af tilflytterne blev der lagt vægt på, at de havde en kontakt eller forbindelse til det tyske mindretal, selvom det ved undersøgelserne viste sig, at for nogle deltagere var denne forbindelse kun meget begrænset eller sporadisk. For de medlemmer af mindretallet, der blev interviewet, blev der igen lagt vægt på, at de i deres arbejdsområde havde kontakt med tyske tilflyttere eller havde haft det. Primært blev tilflyttere kontaktet gennem de lokale foreninger tilhørende Bund Deutscher Nordschleswiger (BDN), og der blev også lanceret en bred opfordring via online medier for at tiltrække personer til undersøgelserne. Ved udvælgelsen af medlemmer af mindretallet blev der lagt vægt på at høre både frivillige og fuldtidsansatte for at opnå et så mangfoldigt billede af deltagerne som muligt. En oversigt over antallet af interviewede findes i bilaget til denne rapport.

Nogle af de interviewedes stillinger overlapper i denne optælling, da de er flyttet til Danmark inden for de seneste tre år og delvist har fundet beskæftigelse inden for institutionerne for det tyske mindretal. Derudover blev der ved udvælgelsen af deltagere lagt vægt på at dække et bredt spektrum af emner relateret til tysk indvandring for også at inkludere så modsatte meninger som muligt.

Rapporten sammenfatter de subjektive enkeltmeninger fra forskellige tilflyttere og aktører inden for mindretallet langs den dansk-tyske grænse. Da undersøgelsens fokus er på indvirkningerne og årsagerne til indvandringen på det tyske mindretal i Nordslesvig, begrænser dens gyldighed sig også til denne målgruppe og kan derfor ikke give fuldstændige udsagn om situationen for tyske statsborgere, der migrerer til Danmark. Der skal her udtrykkeligt henvises til usikkerhederne i evidensen i den foretagne undersøgelse.

De gennemførte forskningsinterviews blev gennemført på tysk og blev efterfølgende transskriberet på samme sprog. Alle forskningsinterviews blev udført af den samme person. Alle tilflyttere og frivillige og fuldtidsansatte medlemmer af mindretallet blev informeret om hensigterne og formålene med interviews på forhånd. Udtalelser fra frivillige medlemmer og tilflyttere blev anonymiseret efterfølgende, og deres personoplysninger blev krypteret, så der ikke kan drages konklusioner om enkeltpersoner ud fra denne rapport. Deltagerne i de fuldtidsansatte og ekspertinterviews blev informeret om, at enkelte udtalelser kan bruges og præsenteres til forskningsformål.

4. RESULTATER

Formålet med denne rapport er at identificere og analysere de potentielle virkninger af tilflytningen af tyske statsborgere til Nordslesvig på det tyske mindretal, der lever autokton i regionen, med henblik på at undersøge de socioøkonomiske, kulturelle og regionale samt transnationale aspekter, der understøtter dette migrationsmønster. Ved at undersøge årsagerne, konsekvenserne og de potentielle fremtidige udviklinger, sigter "Studie zu Deutschen Zuzügler*innen in Süddänemark/Nordschleswig" mod at bidrage til forståelsen af mindretalssituationen i regionen. Denne rapport sammenfatter de første erkendelser og resultater af de kvalitative forskningsinterviews, der blev gennemført af ECMI mellem oktober 2023 og januar 2024.

Fra forskningsinterviews med tyske tilflyttere og medlemmer af mindretallet kan der identificeres fire temaområder, der fremkom som gennemgående træk i samtalerne. For det første ses det, at det tyske mindretal i Nordslesvig udgør et "uformelt netværk for integration" for tyske tilflyttere. Derudover er det tydeligt, at det tyske mindretal i øjeblikket står over for udfordringen med at formidle "mindretalsidentiteten" til tyske tilflyttere. Dette involverer

faktorer som formidling af mindretalskultur, forholdet til hjemlandet (Kin-State)⁶ blandt tyske tilflyttere og de grundlæggende forskelle mellem tysk og dansk kultur. "Forholdet til Tyskland" er afgørende for tyske tilflytteres undersøgte udvandringsmotivation og udgør en kommunikationsudfordring for det tyske mindretal i betragtning af deres identitetsopfattelse relateret til Tyskland. Endvidere fremgår det af undersøgelserne, at det tyske mindretal udgør en regional "lokationsfaktor" for tilflytningen af tyske statsborgere, hvilket er afgørende for beslutningen om at immigrere til Nordslesvig. Endelig viser undersøgelsen, at den nuværende kraftige migrationsdynamik af tyske tilflyttere til Syddanmark vækker visse antityske fordomme inden for det danske flertalssamfund, som tidligere forskning i regionen har påvist (se: Klatt 2006 S. 209 ff.). Disse fordomme er dog ikke strukturelt påviselige og havde kun begrænset indvirkning på tilflytternes trivsel i udvandringsprocessen.

4.1 Uformelt integrationsnetværk

Siden den øgede tilstrømning af tyske statsborgere til de fire områder, der historisk er kendt som Nordslesvig i det sydlige Danmark, har det tyske mindretal samt dets tilknyttede institutioner etableret sig som et informationsnetværk for integrationsanliggender, der informerer om funktionsmåde og virkningerne af processerne hos de danske myndigheder. Således modtog Nordschleswiger i de første år af coronapandemien, hvor mange tyskere flyttede til Danmark, virkelig mange henvendelser fra tyske tilflyttere angående livs- og dagligdagssituationen i Danmark. Journalister hos Nordschleswiger betegnede på det tidspunkt deres avis som et rådgivningscenter for tyske tilflyttere. Dette illustreres af følgende udtalelse fra en journalist, der selv er medlem af mindretallet:

"[...] vi var også et rådgivningscenter, i coronatiden fik vi sandsynligvis omkring 1000 henvendelser, og der havde man så kontakt med folk. Og det var alt, så det var telefonisk, e-mail, SMS. Ja, men det var typisk i coronatiden. Det var coronaspørgsmål, men så kom der igen næste trin af spørgsmål, hvad nu hvis jeg flytter til Danmark, eller jeg er lige landet i Danmark." - Medlem af mindretal, journalist hos Nordschleswiger.

Lignende udtalelser findes også hos ansatte i den tyske skole- og sprogforening (DSSV), skoleledere for tyske skoler i Nordslesvig og det sociale kontor for Nordslesvig.⁷ De fleste henvendelser fra tyske tilflyttere, der henvender sig til de tyske skoler eller DSSV, drejer sig primært om at få en skoleplads til deres eget barn eller om opbygningen og arbejdsmetoderne

⁶ I mindretalsforskningen refererer begrebet "Kin-State" til den stat, som et eksterritorialt levende nationalt mindretal har tilknytning til. I tilfældet med det tyske mindretal er Kin-State Tyskland.

⁷ Det sociale kontor for Nordslesvig er en institution tilknyttet BDN, der tilbyder social rådgivning til sine medlemmer. Institutionens grundlæggende værdier og principper kan findes her: <https://sozialdienst.dk/leitbild/> (udført den 16.02.2024).

i det danske skolesystem. Samtidig drejer spørgsmålene sig også ofte om generelle emner vedrørende indvandring. Især det sociale kontor for Nordslesvig har oplevet en markant stigning i henvendelser fra tyske tilflyttere, der er kommet til Nordslesvig siden 2021. Spørgsmålene drejer sig primært om integrationsproblemer i forbindelse med de danske myndigheder.

"Det er forskellige henvendelser. Vi havde en kvinde, der kom ind spontant ... vi har aldrig mødt kvinden før, hun kom ind, smed begge sine plastikposer, som hun havde med, på bordet, og de var fyldt med danske regninger. Alting var gået hen over hovedet på hende, og hun vidste ikke, hvad hun skulle gøre, hun havde ingen idé om, hvor hun skulle henvende sig. Jeg spurgte: "Har du allerede været hos kommunen?" Ja, men de forklarede hende alt muligt, og hun forstod det ikke. Jeg sagde, rolig nu, jeg ringer til kommunen igen og spørger, hvem du har talt med, og om hvad, hvilken afdeling du var i, jeg skal spørge som en slags detektiv, og det er med GDPR ikke altid så let, vi må bare ikke blande os i disse ting ... det er også det sproglige aspekt, der har gjort det 90% sværere for hende." - Medarbejder hos det sociale kontor for Nordslesvig.

Ifølge det sociale kontor for Nordslesvig fungerer mindretalsinstitutionerne ofte som det første stoppested for problemer blandt tyske tilflyttere, da de taler tysk og kan formidle mellem myndigheder og tilflyttere, når de endnu ikke har tilstrækkelige dansk kundskaber. Tilflyttere bekræfter også, at BDN var meget hjælpsomme med spørgsmål om dagligdags ting, der kan opstå i det danske dagligliv. Eksempler, der blev nævnt, inkluderer: Åbning af bankkonto, registrering af køretøj og skatteanliggender. På spørgsmålet om opfattelsen af hjælpsomheden svarede tilflyttere:

"Du kan stille spørgsmål, og du får svar med det samme. Altså inden for 24 timer. For eksempel for at åbne en bankkonto eller for at få en skatterådgiver (...)" - Tysk tilflytter i Sønderborg Kommune.

Generelt er det tyske mindretal for mange tilflyttere, der endnu ikke har nogen kontakter i regionen, det første sted at henvende sig for at finde ud af mere om regionen.

„[...] der er altid folk, der skriver og spørger, om vi har yderligere oplysninger om flytte- og bosætningsproblemer, og jeg ved ikke hvad... [Interviewer: Hjælper I så også videre?] Grundlæggende ja, men jeg råder altid alle til enten at kontakte pendlerkontoret. Så jeg finder det altid lidt mistænkeligt [...] der var en forespørgsel, der var tydeligt ældre, den kom til biblioteket via Facebook [Tysk bibliotek i Tønder], hvor nogen havde meget specifikke spørgsmål, også om registrering af køretøjer, hvor jeg så tænker, jeg kan ikke rigtig give nogen gyldige informationer, jeg kan kun sige, hvordan det var i mit tilfælde, men når det handler om på en eller anden måde at spare udgiften r til skatterådgiveren, så ved jeg ikke, hvad jeg skal gøre. [Interviewer: Så du henviser dem i grunden til danske institutioner?] Ja, jeg henviser lige præcis. Jeg siger, hvor du kan gå hen, og hvem du kan kontakte, men jeg lægger stor vægt på, at vi ikke kan give nogen oplysninger, der på nogen måde er pålidelige [...]” - Medlem af mindretallet, frivillig i en BDN lokalforening i Tønder.

Her udtrykkes den uformelle grad af integrationsarbejde, som institutionerne for det tyske mindretal i Danmark udfører over for tyske indvandrere. De er det første kontaktpunkt for mange, når det drejer sig om spørgsmål om specifikke emner i forbindelse med dagliglivet i Danmark. Nogle af de interviewede indvandrere nævnte, at selvom de (stadig) ikke føler sig tilknyttet det tyske mindretal, opfatter de den opfattede hjælpsomhed positivt. Ifølge evalueringerne af de gennemførte interviews skyldes dette omstændigheden, at mange indvandrere i de første måneder af deres ankomst til Danmark allerede har hørt om repræsentationerne for det tyske mindretal, men ikke rigtig kan forestille sig, hvad de indebærer. For de fleste er begrebet "autokton nationalt mindretal" ukendt og fører i begyndelsen til forvirring vedrørende den indledende kontakt med mindretalsinstitutionerne. Dette bekræftes både af indvandrere selv og af de interviewede fuldtidsmedlemmer, der har professionel kontakt med indvandrere.

Det uformelle arbejde, som det tyske mindretal udfører i forbindelse med tyske indvandrere, går ofte langt ud over rent informativ integrationsstøtte:

„Jeg knyttede derefter kontakter, jeg startede sprogskolen, jeg fik den første kontakt med Bund Deutscher Nordschleswiger gennem personlige kontakter, så at sige. Der var en ledig stilling på det tyske bibliotek [...] , så jeg ansøgte om den. Jeg har travlt med jobbet, men jeg følte, at jeg havde brug for at komme ud, jeg skal virkelig knytte kontakter og forlade dette hus, så dejligt som det er, og så søgte jeg den stilling. Det var ment til en gang om ugen, og det var perfekt for mig, og det var der, mit liv i Danmark virkelig begyndte.“ - Tysk indvandrer i Sønderborg.

Således divergerer individuelle udsagn fra frivillige lokalforeningsmedlemmer af BDN i kommuner som Aabenraa markant fra fremstillingen af ren uformel integrationsstøtte. De udtalte, at den hjælp, de ydede, nogle gange gik langt ud over blot at dele informationer og kontakter. For eksempel reagerede et lokalforeningsmedlem af BDN fra Aabenraa Kommune på spørgsmålet om, hvordan kontakten med tyske indvandrere ser ud:

„Det er for eksempel besøg hos myndigheder, så hvor henvender jeg mig? Jeg havde for eksempel en mor, der flyttede til Danmark med sin søn, og så havde hun en bil med, og vidste ikke, hvor hun skulle henvende sig, og så videre. Og det fik mig til at få den idé, at jeg praktisk talt lavede et kompendium, som jeg permanent sender til alle de nye tilflyttere, der tilmelder sig her hos os, så de ved, hvor de skal henvende sig. [...] Familien, de skal møde snart, havde problemer, også i coronatiden, med forældre, der skulle besøge dem fra Tyskland. [...] de havde nogle udfordringer, hvor de havde brug for hjælp. Men der var meget mere hos dem i forhold til andre. Men folk kontakter mig først, når de har problemer, hvis jeg kan løse det, gør jeg det gratis. Hvis ikke, henviser jeg videre til Huset Nordschleswig, for det er også en ekspertise.“ - Medlem af mindretallet, frivillig i en BDN lokalforening i Aabenraa Kommune.

Efter evalueringen af undersøgelserne er det især de frivillige medlemmer af BDN's lokalforeninger, der udfører en betydelig integrationsindsats for tyske tilflyttere. Disse varierer meget afhængigt af person eller familie og spænder fra simple tips og råd til en-til-en bistand i forhold til myndighederne.

Samlet set kan det konkluderes, at det tyske mindretal i Nordslesvig udgør et meget bredt netværk af informations- og hjælpetilbud til tyske tilflyttere. Dette muliggøres dels gennem etablerede institutioner i BDN og dels gennem indsatsen fra de frivillige medlemmer af lokalforeningerne. Den største del af henvendelserne kommer fra tilflyttere, der er flyttet til Danmark inden for de sidste tre år. Det beskrevne informationsudbud bliver taget godt imod af tyske tilflyttere, også af dem, der ikke selv betragter sig som tilhørende mindretallet.

4.2 Formidling af mindretalsidentitet

Det er blevet tydeligt dokumenteret af forskningen, der beskæftiger sig med dette emne, at det tyske mindretal i Sydslesvig befinder sig i en vedvarende forandringsproces, der har stået på i årtier (se herom: Lubowitz 2005; Tarvet 2020; Thaler 2022). Således har det tyske mindretal udviklet sig til et bikulturelt fællesskab, der forener tysk sprog og kultur med danske værdier og traditioner (jf. Kühl 2022, s. 155-177). Denne integrative kerne af mindretallet og dets funktion som brobygger mellem Danmark og Tyskland er et iboende særpræg, der kunne opretholdes gennem et fint afbalanceret samspil mellem politiske aktører i både Danmark og Tyskland. Denne politiske udvikling er i øjeblikket udfordret af tilstrømningen af tyske statsborgere og den relativt høje stigning i antallet af elever, der går på det tyske mindretals skoler.

Af undersøgelserne fremgik det, at der i modsætning til den tyske indvandring til Danmark før 2020 i øjeblikket udvikler sig en ny dynamik inden for integration, hvilket stiller de tyske institutioner, især skolerne, over for nye udfordringer. Mens der før 2020 i gennemsnit kom 1-3 nye elever fra Tyskland til klasserne eller mindretallets foreninger om året, er der nu ofte op til 8-10 nye elever eller medlemmer af foreningerne. Med tanke på de ofte små klasser eller foreninger, der typisk ikke tæller mere end 15 elever eller medlemmer, opstår der nye udfordringer med integrationen i de eksisterende strukturer for mindretallet. En af disse udfordringer, som blev tydelig gennem undersøgelserne, er, at det tyske mindretal aktivt skal formidle sin identitet, der består lige meget af tyske og danske værdier, til de tyske tilflyttere.

Især blandt tilflyttede forældre, der sender deres børn til det tyske mindretals skoler, bliver kulturelle forskelle mellem danske og tyske forældre tydelige. Dette omfatter blandt andet interaktionen med lærere eller skoleledelse.

"For eksempel kom der en lærer og sagde, hun kaldte det ikke sådan, men det var i sidste ende en kollektiv straf, så hver gang mere end tre børn ikke havde lavet deres lektier, blev idrætsundervisningen erstattet med matematik, og så var det, at vi tyske forældre rejste os op på forældremødet og sagde, det kan da ikke være rigtigt, de danske forældre sagde ikke et pip, så man kunne mærke, på en eller anden måde, at de ikke ville blande sig, de ville ikke gøre oprør." - Tysk tilflytter i Sønderborg Kommune.

Gennem undersøgelserne blev det klart, at tyske tilflyttere ofte bliver forvirrede over den danske kollektivismen, der på den ene side er præget af en stærk følelse af samhørighed og på den anden side af en høj tillid til statslige aktører og myndigheder. Således lå Danmark i det seneste Trust Index fra Institut für Deutsche Wirtschaft på førstepladsen, hvad angår tilliden til økonomi, stat og samfund (se: Enste & Suling 2020, s. 14). Denne grundlæggende tillid, der ifølge den gennemførte undersøgelse også findes hos de interviewede medlemmer af det tyske mindretal, er ofte foruroligende for tyske tilflyttere, der er udvandret med meget negative følelser over for den tyske stat (jf. Turnowsky 2023). Men for de interviewede medlemmer af det tyske mindretal er denne kollektive tankegang generelt normal og adskiller sig kun marginalt fra opfattelserne i den danske flertalsbefolkning. Dette blev gentagne gange beskrevet i interviewene med henvisning til situationen med Covid-19-vaccinationer i årene 2020-2022.

"Det er også helt klart [tilliden til staten]. Ja, i Danmark, og det er der, hvor nogle måske er flyttet hertil mere naivt eller blåøjet. Når folk siger, ja, I har klaret coronakrisen meget bedre. Ja, og I havde meget mere frihed. Det skyldtes, at vi alle, når statsminister Mette Frederiksen sagde: 'gå hen og få vaccinen', sagde: 'Ja, Mette, det gør vi!' Og vi stillede os i kø. [...] Så viste vi dette samfundssind, og netop af denne grund, fra denne tillid, havde vi disse friheder." - Medlem af mindretallet i Aabenraa Kommune.

Medlemmer af mindretallet påtager sig ofte en formidlerrolle, når det handler om at formidle værdier og fælles forestillinger mellem det danske samfund og tyske tilflyttere. Således er de tyske familier, der er hjemmehørende i Danmark, i vid udstrækning socialiseret inden for rammerne af det danske samfund og deler dets fælles kulturelle værdier og praksisser. Disse fælles værdier og forestillinger er ofte ukendte for tyske tilflyttere, især dem fra de sydlige delstater i forbundsrepublikken. Ligeledes er mindretallet som helhed og de tilknyttede institutioner ofte relativt ukendte for mange nyankomne, selv efter et til to år.

Dette viser sig undertiden ved, at er navnet "Bund Deutscher Nordschleswiger" er velkendt blandt tilflyttere, der sender deres børn til de tyske skoler i Nordslesvig, , men de ved ofte ikke, hvad et nationalt autoktont mindretal er, og hvordan det er opstået. Især opstår der ofte et ønske blandt de tyske tilflyttere om, at det tyske mindretal, især på egne skoler eller institutioner, vil give mere oplysning om, hvad mindretallet egentlig er, og om man som tilflytter kan føle et tilhørsforhold til det. En tilflytter, der engagerer sig i skolebestyrelsen på sine børns skole og har meget kontakt med andre tilflyttede forældre, udtrykte det således:

"Der var mange, der ikke havde nogen anelse, de vidste ikke engang, at BDN eksisterede. De vidste naturligvis, at der var et tysk mindretal i området, men hvad der var bagved, eller hvad der hørte til? Nej." - Tysk tilflytter i Aabenraa Kommune.

Flere tilflyttere gav samtidig udtryk for, at de ønsker, at det tyske mindretal, især på egne skoler eller institutioner, vil give mere oplysning om deres identitet og historie. Blandt de adspurgte angav de, at de havde hørt om mindretallet på forhånd, men at de ikke havde mulighed for at beskæftige sig med den mangfoldige historie og udviklingsproces for mindretallet i deres dagligdag. De er tilfredse med tilbuddene fra mindretallet i grænseregionen og ønsker at deltage i mange aktiviteter. Det billede, der hos de tyske tilflyttere tegner sig af mindretallet, er, at de er åbne og meget hjælpsomme over for medlemmer og spørgsmål fra tilflyttere, men de formidler sjældent deres kerneidentitet og den historie, der ligger bag. Det kan konstateres, at især børnehaver, skoler og andre kulturelle institutioner generelt har vanskeligheder med at formulere en identitetsforståelse, der klart definerer det tyske mindretals særegenheder i grænseområdet.

Tyske skoler i grænselandet er ikke kun "tyske skoler", men altid også "mindretalsskoler", der er opstået ud fra den historiske situation med grænsedragningen i 1920. Dette koncept er imidlertid ikke kendt af mange tyske forældre eller tilflyttere og fører ofte til irritation over institutionernes kulturelle retning. Generelt er tyske tilflyttere dog meget tilfredse med mindretallets uddannelsesinstitutioner og angav blandt andet, at de bedste pædagoger, de har mødt, arbejder på de tyske skoler. En kritik, der dog opstår i denne forbindelse, er, at tyske forældre ofte bekymrer sig om, at deres børn ikke vil lære dansk godt nok i fremtiden, da der ikke tales meget dansk på de tyske skoler.

Her er der en tydelig forskel mellem tyske tilflytterfamilier og de indfødte medlemmer af mindretallet. Mens medlemmerne af mindretallet i undersøgelserne ofte angav, at de glædede sig over, at der nu igen tales mere "tysk" i skolegården på de tyske skoler i Danmark, er

tilflytterfamilierne mere kritiske over for denne udvikling og frygter for deres børns danskkompetencer. Her spiller de adspurgtes kulturelle selvopfattelse helt klart en afgørende rolle, mens tilflytterfamilierne angiver, at de dog er glade for de tyske uddannelsesinstitutioner, men at de først og fremmest ønsker at integrere sig i det danske flertalssamfund og lære sproget så hurtigt som muligt.

For familier, der er vokset op og bosat sig i Nordslesvig, spiller dette næsten ingen rolle, da de er kulturelt og sprogligt forankrede i Danmark. Den beskrevne bikulturalisme hos det tyske mindretal kan derfor kun i begrænset omfang opleves på samme måde af tyske tilflytterfamilier. DSSV og de underordnede tyske skoler i Nordslesvig understreger dog udtrykkeligt, at det er vigtigt for dem, at nyttilkomne og deres børn lærer dansk.

„[Interviewer: Hvor vigtigt er det for jer, at nye medlemmer, der er flyttet fra Tyskland, lærer dansk?]

[...] ja, det er meget vigtigt. Det har høj prioritet, for når man bor i den danske stat, så skal man også gerne kunne sproget. Det er en grundlæggende holdning. Det andet er, at alle vores elever skal gennemføre folkeskolens afgangsprøver, og jeg mener, at for at kunne leve i Danmark og engagere sig i alle områder, så hører det danske sprog bare med.“ - Tysk Skole- og Sprogforening for Nordslesvig. For det tyske mindretal er det derfor vigtigt, at de nyttilkomne elever på deres skoler begynder at lære dansk tidligt. Ifølge DSSV vil det først vise sig, om disse bestræbelser er tilstrækkelige for bølgen af nyankomne tyske elever, da de ikke selv har optaget tyske elever, der skulle starte direkte i 9. klasse. Dette skete på grund af vurderingen af, at det ikke er muligt på tværs af skoler inden for et år at opnå et dansk niveau blandt nyankomne tyske elever, der ville være tilstrækkeligt til at klare afgangseksamen.“

4.3 Forholdet til Tyskland

Alle tyske tilflyttere blev i undersøgelsen spurgt om deres grunde til at flytte til Danmark. De fleste af de adspurgte angav primært, at de gerne ville bo et bedre sted og havde ønsket at købe et hus, der var overkommeligt for dem. Alle de adspurgte forældre angav også, at de ønskede et bedre miljø for deres børn at vokse op i.

Her spillede det ofte beskrevne dårlige uddannelsessystem eller den utilstrækkelige skolestøtte i Tyskland en rolle. Forældre, der udvandrede til Danmark under coronapandemien, kritiserede ofte det manglende digitale udstyr på tyske skoler og angav, at det fungerede bedre i Danmark. Generelt havde alle de adspurgte førstehåndskendskab til regionen eller kendte den fra tidligere ferier. Hos to personer var hovedårsagen til flytningen den beskrevne negative politiske situation i Tyskland.

Her angav de adspurgte, at det politiske klima under coronapandemien og derefter havde forværret sig til et punkt, hvor de ikke længere følte sig frie i Tyskland. Med dette menes en opfattet indskrænkning af ytringsfriheden i Tyskland og en fortsat forringelse af den tyske migrationspolitik.

"..., altså forskellen er, jeg synes virkelig, at man taler åbent i Danmark, altså sådan synes jeg, at det faktisk også burde være i Tyskland, der er en fri mening, som man virkelig kan sige åbent." - Tysk tilflytter i Haderslev Kommune.

Mens de fleste tilflyttere måske ikke angav det politiske klima i Tyskland som den primære årsag, dukkede der alligevel en vis utilfredshed med Tyskland op i samtalerne hos alle de adspurgte. Denne utilfredshed omhandlede generelt det politiske klima i Tyskland og den aktuelt opfattede negative økonomiske og sociale situation. Således angav de adspurgte til tider, at de hellere ville betale skat i Danmark, da de her havde opfattelsen af, at staten gjorde noget for borgerne med disse skatter. Omtrent halvdelen af de adspurgte angav, at de ikke var enige i den tyske migrationspolitik i de seneste år.

De adspurgte angav i denne sammenhæng, at de syntes godt om danskernes stærke tilknytning til deres nationalitet, hvor især den hyppige hejsning af Dannebrog og danskernes tilknytning hertil blev bemærket. Især hos tyske tilflyttere, der sender deres børn til det tyske mindretals skoler eller børnehaver, viser der sig en vis ambivalens med hensyn til den nationale tilknytning. Mens det er normalt for de autoktone medlemmer af det tyske mindretal, at den tyske nationalsang bliver sunget, og det tyske flag bliver hejst under traditionelle begivenheder som den tyske nationaldag eller Knivsbergfesten,⁸ opfattes disse praksisser med national tilkendegivelse som fremmede og "mærkelige" især blandt tyske tilflyttere.

"Hvad der virkelig overraskede mig ved mit allerførste besøg til Knivsbergfesten var, jeg vil ikke sige chokerede, men ja, på en eller anden måde følte jeg mig ... jeg mener, jeg kendte historien ... men så står du der til sidst om eftermiddagen, og så bliver den tyske nationalsang pludselig spillet med live musik. Jeg tænkte virkelig, at jeg var med i en forkert film, undskyld, men det var mærkeligt for mig. [Interviewer: Hvorfor mærkeligt?] Nå, jeg er på dansk jord. Hvordan skal jeg sige det, altså: Punkt 1. Selvfølgelig fordi det tyske flag bliver hejst. Punkt 2. og så bliver den tyske nationalsang også spillet. Ja, det vakte naturligvis en vis splittelse i mig på det tidspunkt.

⁸ På uddannelsesinstitutionen Knivsberg afholdes den årlige Knivsbergfest for det tyske mindretal. Knivsberg i nærheden af Aabenraa fungerer som et kulturelt samlingssted for foreninger, klubber og alle andre institutioner tilhørende det tyske mindretal i Nordslesvig. Mens det oprindeligt blev initieret som en tysk folkefest tilbage i 1893, er det i dag et samlingspunkt for mange familier og sportsforeninger i området.

Selvfølgelig har det også noget at gøre med historien, men det sådan er det. Jeg ved det ikke. [Interviewer: En form for ubehag?] Ja, det var lidt mærkeligt." - Tysk tilflytter i Aabenraa Kommune.

For eksisterende medlemmer er dette problem mindre, da de selv ville beskrive sig som lige så tyske som danske.

De observerer de tyske tilflytteres vanskeligheder med at vedkende sig til deres egen nationalitet og konstaterer, at forskellen mellem danskere og tyskere med hensyn til deres nationalitet ofte består i, at danskere primært er "danskere" og derefter "europæere". Hvorimod tyskere foretrækker først at være 'europæere' og så 'tyskere'.

"Danskere ønsker først at være 'danskere', derefter er de europæere. Tyskere vil hellere være "europæere" og derefter måske "slesvig-holstenerne" eller "bayere", og derefter kommer Tyskland altså, lad os se på den politiske situation i Tyskland." - Medlem af mindretallet.

Resultaterne fra de gennemførte undersøgelser viste, at mange tyske tilflyttere, der er i kontakt med det tyske mindretal eller allerede er engageret i dette, udviser en stærk ambivalens i forhold til deres eget statsborgerskab. For det tyske mindretal betyder dette igen, at de fungerer som formidlere mellem to nationaliteter og samtidig har et meget mere afslappet forhold til deres referencestat Tyskland, end det i øjeblikket ses hos tyske tilflyttere. I forbindelse med formidlingen af mindretalsidentitet, som blev beskrevet i den foregående afsnit 4.2, kan der her identificeres klare konfliktlinjer, som er til stede hos tyske tilflyttere.

Resultaterne fra de gennemførte undersøgelser er i denne tematik i vid udstrækning sammenfaldende med resultaterne af den parallelt gennemførte tilflytterundersøgelse fra Teknologisk Institut⁹, som blev udført af Sønderborg og Aabenraa Kommune i samarbejde med "Bitten & Mads Clausen Fond". Også her blev der blandt de adspurgte konstateret en høj grad af utilfredshed med den tyske politik, hvilket klart har bidraget til motivationen for at emigrere, selv om det for de fleste ikke var afgørende for beslutningen. Således angav især personer, der emigrerede til Danmark i årene 2022 og 2023, i undersøgelsen, at de forlod deres land på grund af utilfredshed med den politiske ledelse (61 %). "Fokusgrupperne antyder, at politiske og samfundsmæssige ændringer i Tyskland i denne sammenhæng har spillet en vigtig rolle (f.eks. håndteringen af coronapandemien, migrationspolitikken og en stigende

⁹ På uddannelsesinstitutionen Knivsberg afholdes den årlige Knivsbergfest for det tyske mindretal. Knivsberg i nærheden af Aabenraa fungerer som et kulturelt samlingssted for foreninger, klubber og alle andre institutioner tilhørende det tyske mindretal i Nordslesvig. Mens det oprindeligt blev initieret som en tysk folkefest tilbage i 1893, er det i dag et samlingspunkt for mange familier og sportsforeninger i området.

polarisering blandt borgerne i landet)." (Lunkeit; Jensen; Sørensen 2024 S. 3 - Egen oversættelse).

4.4 Mindretal som en faktor for tyske tilflyttere

I den udførte undersøgelse blev tyske tilflyttere spurgt om deres motiver og grunde til at flytte til Nordslesvig. I forberedelsen til undersøgelserne blev hypotesen formuleret om, at tilstedeværelsen af tysksprogede institutioner i grænseregionen kunne spille en ikke ubetydelig rolle i forhold til, at tyske statsborgere netop bosætter sig i denne region. Mens billige huspriser og en god forbindelse til skoler og offentlige institutioner også kan findes i andre regioner langs den danske vestkyst, er en markant egenskab ved grænseregionen eksistensen af dens autoktone mindretal og de stærkt udviklede tyskkundskaber blandt danskere, der bor i grænseregionen. Tysk har her i Danmark i de seneste årtier mistet indflydelse, og det kunne observeres, at "mens eksportindtægterne stiger, falder antallet af arbejdstagere med tyskkundskaber. Tal fra det Nationale Videncenter for Sprog viser, at interessen for tyskkurser er mere end halveret i løbet af de sidste 10 år.¹⁰" Derfor er efterspørgslen efter tyskkurser i de seneste årtier faldet, og tysk som andetsprog ved siden af engelsk, især blandt den unge danske befolkning, er blevet mindre populært (Anna-Lena Holm 2023). Ikke desto mindre er tyskkundskaberne i Nordslesvig-regionen stadig relativt stærkt udviklet blandt den danske flertalsbefolkning. Under interviews kunne det konstateres, at ud over faktorer som billige huspriser og god livskvalitet var tilstedeværelsen af tyskkundskaber i regionen afgørende for mange tilflyttere i deres beslutning om at vælge Nordslesvig.

"[Interviewer: Hvad førte til idéen om at flytte til Danmark?] Et hus ved havet, det tyske sprog... og især hunden. Det vigtigste er naturligvis hunden. [Interviewer: Så også bestemmelser for hunden, og det var også på grund af pladsen?] Nej, det var hovedsageligt på grund af huset ved havet og det tyske sprog." - Tysk tilflytter i Sønderborg Kommune.

Det tyske sprog blev gentagne gange fremhævet af tilflyttere under interviews, når det kom til valg af tilflytningsregion. Det er ikke kun vigtigt for tilflytterne, at der generelt tales tysk i regionen, men også at der findes tysksprogede uddannelsesinstitutioner til deres børn. Især for forældre, hvis børn enten allerede har gået i skole i Tyskland eller står over for at skulle starte, er de tyske skoler i grænseregionen særligt vigtige.

¹⁰ TV2 Nord - <https://www.tv2nord.dk/nordjylland/tysk-toerke-truer-mangel-paa-tyskevner-fjerner-nordjyske-arbejdspladser> (besøgt den 06.02.2024)

"[Interviewer: Har institutionerne for det tyske mindretal hjulpet dig med at finde dig bedre til rette i Danmark i de første måneder?] Absolut. Så det var naturligvis et godt ankerpunkt, mine børn ville slet ikke være kommet med, hvis det ikke var for den tyske skole, jeg ville have sagt... 'vi flytter, og I går i en dansk skole', de ville have sendt mig væk. Nej, og på den måde var det meget vigtigt for os." - Tysk tilflytterfamilie i Sønderborg Kommune.

Mens muligheden for at få en plads til deres børn på en tysk skole var afgørende for mange tilflytterfamilier, værdsætter mange forældre også de forskellige kulturelle tilbud og arrangementer, der afholdes på tysk. I den forbindelse blev Knivsberg-uddannelsesstedet ofte nævnt, hvor der afholdes omfattende kulturelle arrangementer i løbet af året.

Bagudrettet angav de adspurgte dog også, at det måske heller ikke ville have været dårligt at sende deres børn i en dansk skole, så de kunne lære dansk hurtigere. De adspurgte forældre var især bekymrede for, at deres børn i fritiden ikke ville tale nok dansk, da de mest taler tysk med deres skolekammerater i skolegården. En tendens, der igen glæder medlemmerne af mindretallet, da de bemærker tilbagegangen i det tyske sprog også på deres skoler. Den stærke udvikling af tyskkundskaber blandt den danske befolkning i grænseregionen udgør således en opfattet hindring for mange tilflyttere, da de ikke får mulighed for at forbedre deres dansk gennem direkte lytning og tale med andre.

Om der er andre faktorer forbundet med mindretallet, der har spillet en rolle for tyske tilflyttere i deres beslutning om at emigrere, kunne ikke fastslås ud fra undersøgelse. Det foreløbigt meget lave tilbagevendende antal tyske statsborgere i grænseregionen antyder dog, at de føler sig meget godt tilpas og integrerede der. Dette bekræftede deltagerne også i undersøgelse. Om der er en sammenhæng mellem eksistensen af tysksprogede sportsforeninger og kulturinstitutioner og trivslen blandt tyske tilflyttere i regionen, skal undersøges i fremtidige undersøgelser. Hypotesen om, at tyske tilflyttere primært vælger kommunerne i Nordslesvig på grund af deres tysksprogede uddannelsesinstitutioner som mål for deres flytning, kunne dog bekræftes.

5. Konklusion

Baseret på analysen af de indsamlede data fra processen med at interviewe tyske indvandrere og medlemmer af det tyske mindretal i Danmark er der identificeret fire hovedtemaer, der påvirker det autoktone tyske mindretal i Danmark.

Det blev observeret, at det tyske mindretal fungerer som et uformelt netværk for integrationsanliggender for tyske indvandrere. Dette viser sig hovedsageligt ved, at

indvandrere ofte henvender sig til det tyske mindretal, før de tager direkte kontakt til danske myndigheder.

Det tyske mindretal skal sikre, at det formidler sin bikulturelle identitet til de nye personer, der kommer ind i deres uddannelsesinstitutioner, givet den betydelige stigning i antallet af personer, der kommer til dem. Det blev observeret, at tyske indvandrere benytter sig meget af tilbuddene fra mindretallet, men ofte ikke kan identificere sig selv med samme mindretal.

For mange tyske indvandrere spiller det negative forhold til tysk politik en afgørende rolle i deres beslutning om at emigrere. Dette fører til, at det tyske mindretal fungerer som formidler mellem to stater og deres kulturelle praksisser. Der er især en ambivalens blandt tyske indvandrere, når det gælder kulturarrangementer, der understreger det nationale fællesskab.

Det tyske mindretal i Nordslesvig repræsenterer en lokationsfaktor for tyske indvandrere, når de vælger et migrationsområde. Det er særligt vigtigt at understrege tilstedeværelsen af tysksprogede institutioner. Disse gør det især lettere for tyske forældre at beslutte sig for at emigrere, da deres børn ikke bliver sendt ind i et fuldt fremmedsprogligt miljø. For mange indvandrere repræsenterer bosættelsen i kommunerne i Nordslesvig en "light"-emigrationsoplevelse.

6. Handlingsanbefalinger

Bedre information til tilflyttere: Kommunernes kommunikationsindsats, som aktivt søger at tiltrække tyske tilflyttere, bør sigte mod at målrette, hvilke grupper af tilflyttere der skal nås. Især når der markedsføres med tysksprogede skoler og børnehaver rettet mod tilflytterfamilier, som hovedsageligt er tilknyttet institutioner tilhørende det tyske mindretal, bør kommunerne lægge større vægt på at formidle den underliggende mindretalsmodel til forældrene. Formidlingen af den regionalt unikke mindretalsmodel mellem Tyskland og Danmark kommer til kort i kommunens reklameindsats for at tiltrække tyske tilflyttere. Det tyske mindretal er for mange tilflyttere i regionen den første kontakt, når det kommer til information, kontakter og arrangementer. Ligeledes sender mange tilflytterforældre deres børn til skoler tilhørende mindretallet for at lette deres overgang til den danske skolehverdag for deres børn. Mindretallets institutioner udfører et betydelig integrationsarbejde ved at forklare funktionen og virkemåden for danske myndigheder og hjælpe med bureaukratiske processer. Dog opstår der kommunikationsproblemer, da det tyske mindretal kun kan hjælpe og vejlede i begrænset

omfang. Disse kommunikationsproblemer kunne undgås, hvis tyske tilflyttere blev bedre informeret om, at institutioner som Bund Deutscher Nordschleswiger (BDN) ikke kun repræsenterer alle tyskere i regionen Sønderjylland eller Nordslesvig, men er paraplyorganisationen for det autoktone tyske mindretal i Danmark.

Især markedsføringen af uddannelsesinstitutionerne kan blive problematisk i fremtiden, hvis den høje tilstrømning fra Tyskland fortsætter. Da der allerede er ekstremt begrænset plads på skolerne og i børnehaverne tilhørende det tyske mindretal, har DSSV været nødt til at afvise mange ansøgere de seneste år. Hverken skolerne eller paraplyorganisationen ønsker at fortsætte med at udvide for at opretholde den bikulturelle kerne i mindretallets skoler og børnehaverne. For at undgå at skuffe fremtidige forventninger fra tyske tilflyttere skal fremtidige reklamekampagner koordineres tættere med mindretallet. Dette inkluderer også en formidling af, at en plads på de tyske skoler i regionen ikke er garanteret, at mindretalsskolerne ikke er offentlige danske skoler, men egne private skoler, og at identifikation med mindretallet forventes, når man tilmelder sine børn en tysk mindretalsskole.

Styrkelse af mindretalsidentitetens modstandsdygtighed: Modstandsdygtighed beskriver en gruppes evne til at håndtere ydre forstyrrelser, uden at deres kerneelementer påvirkes negativt. For det tyske mindretal betyder den øgede tilstrømning fra Tyskland, at de bør kommunikere deres værdier og traditionelle selvforståelse klarere gennem deres egne institutioner. Her står det tyske mindretal over for udfordringen med at håndtere den politiske utilfredshed, som tyske tilflyttere har over for deres hjemland, samtidig med at de udfører et konstruktiv formidlingsarbejde. Institutionerne for det tyske mindretal bør fremhæve deres bikulturalisme i integrationsprocessen for nye medlemmer og understrege fordelene ved det positive forhold til begge lande. Det tyske mindretal kan profilere sig ved at forene det bedste fra begge kulturer. Via gennemsigtighed og en klar kommunikation af den historisk udviklede mindretalsmodel kan identiteten også opretholdes over for den øgede tilstrømning fra Tyskland. Det er afgørende, at tyske tilflyttere får realistiske oplysninger om, hvordan det tyske mindretal i Danmark er sammensat, og hvordan mindretalsmodellen er opbygget. Især på mindretallets skoler er det hensigtsmæssigt at etablere erfaringsudvekslingsgrupper blandt lærerne, hvor man kan udveksle erfaringer om identitetsformidling til eleverne.

En stor del af integrationsarbejdet for tyske tilflyttere til det tyske mindretal udføres af de frivillige medlemmer af mindretallet. Denne indsats og dette arbejde bør nøje overvåges af

mindretalsdækningsorganisationen. Det kan være hensigtsmæssigt at etablere en regelmæssig udveksling med de lokale afdelinger af BDN.

Udvikling af forholdet mellem oprindelsesland og nationale mindretal: Med indførelsen af Schengen-området blev nationale grænser i Europa mindre synlige for borgerne. Ligeledes har rejse- og trafikfriheden samt den tilhørende frihed til at vælge, hvor man vil bo inden for dette område, ført til, at autoktone nationale mindretal er blevet brobyggere mellem nabostaterne. I den tysk-danske grænseregion kan det i øjeblikket ses, at mange personer forlader Tyskland på grund af utilfredshed med den nationale politik og bosætter sig i det sydlige Danmark. Nogle integrerer sig i institutionerne for det tyske mindretal eller sender deres børn til tilknyttede tysksprogede uddannelsesinstitutioner. For at formidle det gode forhold, som det tyske mindretal har til Forbundsrepublikken og især til delstaten Slesvig-Holsten, bør det grænseoverskridende samarbejde intensiveres.

BIBLIOGRAPHIE

- Cvt (2023): „Studenterhue“: Regeln und Traditionen. Nordschleswiger:
<https://www.nordschleswiger.dk/de/daenemark-gesellschaft/studenterhue-regeln-und-traditionen> (abgerufen am 03.02.2024)
- Deutsche UNESCO-Kommission (2018): Register guter Praxisbeispiele Immaterielles Kulturerbe - Deutsche Zusammenleben von Minderheiten und Mehrheiten im deutsch-dänischen Grenzland. <https://www.unesco.de/kultur-und-natur/immaterielles-kulturerbe/immaterielles-kulturerbe-deutschland/minderheiten> (abgerufen am 12.01.2024)
- Deutscher Schul- und Sprachverein (2023): Jahresbericht 2022. Apenrade: Mohrdieck Tryk.
- Enste, Dominik; Suling, Lena (2020): Vertrauen in Wirtschaft, Staat, Gesellschaft 2020: Vertrauensindex: Europäische Länder im Vergleich. Köln: Institut der Deutschen Wirtschaft.
- Holm, Anna-Lena (2023): Professor für Germanistik: Spricht schlechtes Deutsch. Der Nordschleswiger: <https://www.nordschleswiger.dk/de/daenemark-politik-kultur-gesellschaft/professor-fuer-germanistik-spricht-schlechtes-deutsch> (abgerufen am 02.02.2024)
- Klatt, Martin (2006): Fra modspil til medspil? Grænseoverskridende samarbejde i Sønderjylland/ Schleswig 1945–2005. Apenrade: Institut for Grænseregionsforskning der Syddansk universitet.
- Kühl, Jørgen (2022): Minority in Transition – The German Community in Denmark. In: Thaler, Peter (Hrsg.) Like Snow in the Sun? The German Minority in Denmark in Historic Perspective. Berlin: Deutsche Nationalbibliothek.
- Liebelt, Marle (2023): Deutsche Schulen: Hohe Nachfrage trifft auf ausgeschöpfte Kapazitäten. Der Nordschleswiger:
<https://www.nordschleswiger.dk/de/nordschleswig/deutsche-schulen-hohe-nachfrage-trifft-ausgeschoepfte-kapazitaeten> (06.02.2024)
- Lubowitz, Frank (2005): Die deutsche Minderheit in Dänemark 1945 – 2005. In: Kühl, Jørgen; Bohn, Robert (Hrsg.): Ein Europäisches Modell? Nationale Minderheiten im deutsch-dänischen Grenzland 1945 – 2005. Bielefeld: Verlag für Regionalgeschichte.
- Lunkeit, Andres Bjerre; Jensen, Kristian Kriegbaum; Sørensen, Stig Yding (2024): Nye tyske nabor i Sønderborg Kommune – Analyse til kortlægning af tyske tilflyttere. Taastrup: Teknologisk Insitut.

Sonderborg Kommune (2024): In Sonderborg leben! Was will man Meer?

<https://sonderborg.dk/de/zuzugler/> (abgerufen am 12.01.2024)

Sozialdienst Nordschleswig (2024): Leitbild – Unsere Identität und unser Auftrag.

<https://sozialdienst.dk/leitbild/> (abgerufen am 16.02.2024)

Statistics Denmark (2024): <https://www.dst.dk/en/> (abgerufen am 01.02.2024)

Tarvet, Ruairidh Thomas (2020): Re-imagining Sleswig - Language and Identity in the German-danish Borderlands. Odense: University Press of Southern Denmark.

Tästensen, Anke (2015): The German language in education in Denmark. Leeuwarden: Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning.

Turnowsky, Walter (2023): Kontrolle ist gut – Vertrauen ist besser. Der Nordschleswiger:

<https://www.nordschleswiger.dk/de/daenemark-politik-deutschland-meinung-diese-woche-kopenhagen/kontrolle-ist-gut-vertrauen-ist-besser> (abgerufen am 09.02.2024)

ILLUSTRATIONER

Billede 1: Indbyggertal på første dag i kvartalet med tysk herkomst efter regioner.

Billede 2: Indvandring af tyske statsborgere efter år og region.

Billede 3: Udvandring af tyske statsborgere efter år og region.

Billede 4: Elevtal på de tyske skoler i Nordslesvig.

BILAG

Beskrivelse	Køn	Tidspunkt for tilflytning / Medlem af mindretallet siden:	ID	Interviewets varighed
Tilflytter	W	01.02.2020	1	28:29
Medlem af mindretallet	M		2	40:46
Tilflytter	W	01.11.2021	3	46:53
Medlem af mindretallet	W		4	28:55
Medlem af mindretallet	W		5	29:22
Tilflytter	W	01.03.2022	6	26:34
Tilflytter	M	01.03.2022	7	26:34
Tilflytter	W	01.06.2021	8	01:06:04
Tilflytter	W	01.12.2020	9	40:49
Tilflytter	M	01.12.2020	10	40:49
Medlem af mindretallet	M		11	27:19
Tilflytter / Medlem af mindretallet	W	01.03.2023	12	28:42
Medlem af mindretallet	M		13	43:43
Tilflytter	M	01.05.2022	14	24:36
Medlem af mindretallet	M		15	27:08
Tilflytter / Medlem af mindretallet	W	01.06.2015	16	26:31
Tilflytter / Medlem af mindretallet	W	01.06.2018	17	39:06
Medlem af mindretallet	M		18	43:57
Medlem af mindretallet	W		19	32:17
Medlem af mindretallet	M		20	36:46
Tilflytter	W	15.08.2022	21	29:00

EUROPEAN CENTRE FOR MINORITY ISSUES (ECMI) Schiffbrücke
12, 24939 Flensburg, Germany

T: +49 461 14 14 90 | E: info@ecmi.de

WWW.ECMI.DE